

Francesc Martorell i Peña (1822–1878) va fer testament davant el notari Jerónimo Cahué el 27 de novembre de 1876. Aquest testament incloïa les clàusules de donació a la ciutat de Barcelona de les seves col·leccions d'arqueologia, numismàtica i ciències naturals (especialment malacologia), a més de la seva biblioteca i d'una dotació econòmica per conservar les col·leccions i crear un premi quinquennal a la millor obra d'arqueologia espanyola. El llegat va ser acceptat pel Consistori i es va fer públic el 22 de novembre de 1878. Aquest fet va donar lloc a la fundació del primer museu públic de Barcelona, l'edifici del qual es va inaugurar al parc de la Ciutadella el 25 de setembre de 1882 [48]. L'annex 1 (col·laboració de Julio Gómez-Alba) ens dona una imatge detallada d'aquest esdeveniment.

El Museu va rebre el nom de Museo Martorell de Arqueología y Ciencias Naturales. El seu primer director va ser Manuel Martorell i Peña, germà del finat, que va morir el 1890; va ser substituït, poc després, per Artur Bofill i Poch. Amb Bofill, el Museu va esdevenir de ciències naturals, atès que l'any 1891 es van traslladar a altres edificis les col·leccions arqueològiques i el mateix any es va adquirir la col·lecció Baron de paleontologia, que constava de 12.000 exemplars de tot Europa. Durant aquesta etapa i abans d'acabar el segle XIX van ingressar al Museu diverses col·leccions per donació. Destaquem les procedents de l'Exposició Universal de 1888, la de sals de Cardona i les col·leccions Antiga i Saura, entre d'altres. Al principi del segle XX s'inicia la col·lecció i exposició a l'aire lliure de grans blocs de roques al parc de la Ciutadella, coincidint amb la creació de la Junta de Ciències Naturals dependent de l'Ajuntament de Barcelona (any 1906). Aquesta Junta, de la qual el 2006 celebrem el centenari, substitueix la Junta de Ciències Naturals que l'any 1899 va publicar un informe sobre "...la organización y sucesivo desenvolvimiento de los Museos y Parque histórico-naturales de Barcelona [22]". Tres insignes naturalistes que formaven part de la Junta, Almera, Bofill i Poch i Font i Sagué van tenir un paper important en les activitats relacionades directament i indirectament amb el Museu Martorell.

Vegeu les referències bibliogràfiques següents sobre la història del Museu, de l'edifici i del seu fundador: [6, 22, 24, 26, 27, 29, 45, 67, 75, 77, 79, 83, 109, 112, 163].

Francesc Martorell i Peña (1822–1878) hizo testamento ante el notario Jerónimo Cahué el 27 de noviembre de 1876. Dicho testamento incluía las cláusulas de donación a la ciudad de Barcelona de sus colecciones de arqueología, numismática y ciencias naturales (especialmente malacología), además de su biblioteca y de una dotación económica para conservar las colecciones y crear un premio quinquenal a la mejor obra de arqueología española. El legado fue aceptado por el Consistorio y se hizo público el 22 de noviembre de 1878. Este hecho dio ocasión a la fundación del primer museo público de Barcelona, cuyo edificio se inauguró en el parque de la Ciutadella el 25 de septiembre de 1882 [48]. El anexo 1 (colaboración de Julio Gómez-Alba) nos ofrece una imagen detallada de este acontecimiento.

El Museo recibió el nombre de Museo Martorell de Arqueología y Ciencias Naturales. Su primer director fue Manuel Martorell i Peña, hermano del finado, que falleció en 1890; fue sustituido, poco después, por Artur Bofill i Poch. Con Bofill, el Museo pasó a ser de ciencias naturales, dado que el año 1891 se trasladaron a otros edificios las colecciones arqueológicas y ese mismo año se adquirió la colección Baron de paleontología, que constaba de 12.000 ejemplares de toda Europa.

Durante esta etapa y antes de finalizar el siglo XIX ingresaron varias colecciones por donación. Destacaremos las procedentes de la Exposición Universal de 1888, la de sales de Cardona y las colecciones Antiga y Saura, entre otras. A principios del siglo XX se inicia la colección y exposición al aire libre de grandes bloques de rocas en el parque de la Ciutadella, coincidiendo con la creación de la Junta de Ciencias Naturales dependiente del Ayuntamiento de Barcelona (año 1906). Esta Junta, de la que el año 2006 celebramos el centenario, sustituye a la Junta de Ciencias Naturales que el año 1899 publicó un informe sobre "...la organización y sucesivo desenvolvimiento de los Museos y Parque histórico-naturales de Barcelona [22]". Tres insignes naturalistas que formaron parte de la Junta, Almera, Bofill i Poch y Font i Sagué tuvieron un papel destacado en las actividades relacionadas directa e indirectamente con el Museo Martorell. Ver las referencias bibliográficas siguientes sobre la historia del Museo, del edificio y de su fundador: [6, 22, 24, 26, 27, 29, 45, 67, 75, 77, 79, 83, 109, 112, 163].

**I. Origen, fundació i primeres
col·leccions del Museu Martorell
1878–1906**

***I. Origen, fundación y primeras
colecciones del Museo Martorell
1878–1906***

1

2

1 El Museu Martorell

L'any 1878, Francesc Martorell i Peña (1822–1878) va llegar a la ciutat de Barcelona les seves col·leccions d'història natural i arqueologia i la seva biblioteca, a més d'uns diners amb la voluntat que l'Ajuntament construís un museu i instaurés un premi quinquennal d'arqueologia. El 25 de setembre de 1882, l'alcalde Francesc de Paula Rius i Taulet va inaugurar aquest edifici amb el nom de "Museo Martorell de Arqueología e Historia Natural". Des de 1924 és la seu del Museu de Geologia.

L'arquitecte del Museu va ser Antoni Rovira i Trias (1816–1889). L'edifici, que té una superfície de 1.100 m² aproximadament, és d'estil neoclàssic, constituït per tres cossos rectangulars. El cos central presenta quatre columnes dòriques de pedra de Montjuïc; sobre la cornisa hi ha esculpit un bell escut, en relleu, de la ciutat. Dues estàtues i dues làpides, adossades a ambdós costats del pòrtic, donen esplendor a l'edifici. Les làpides commemoren la inauguració del Museu l'any 1882.

Va ser el primer edifici construït a Barcelona amb la finalitat de ser un museu públic, raó per la qual té un caràcter històric entre els museus de la ciutat. [6, 23, 24, 25, 29, 36, 45, 52, 75, 77, 79, 83, 109, 112]

2 Maqueta del Museu de Geologia (Museu Martorell)

Realitzada en ocasió d'un projecte de remodelació de l'edifici l'any 1986. Com d'altres projectes anteriors i posteriors, aquest no es va dur a terme.

Arquitecte, Josep M. Gorgas i Vives
Maquetista, Mar Moreu i Hostench
Escala 1/100

1 El Museo Martorell

El año 1878, Francesc Martorell i Peña (1822–1878) legó a la ciudad de Barcelona sus colecciones de historia natural y arqueología, así como su biblioteca y una suma de dinero, con objeto de que el Ayuntamiento construyera un museo e instaurase un premio quinquenal de arqueología. El 25 de septiembre de 1882, el alcalde Francesc de Paula Rius i Taulet inauguró este edificio con el nombre de "Museo Martorell de Arqueología e Historia Natural". Desde 1924 es sede del Museo de Geología.

El arquitecto del Museo fue Antoni Rovira i Trias (1816–1889). El edificio, que tiene una superficie de 1.100 m² aproximadamente, es de estilo neoclásico, constituido por tres cuerpos rectangulares. El cuerpo central presenta cuatro columnas dóricas de piedra de Montjuïc; sobre la cornisa está esculpido un hermoso escudo, en relieve, de la ciudad. Dos estatuas y dos lápidas, adosadas a ambos lados del pórtico, dan esplendor al edificio. Las lápidas conmemoran la inauguración del Museo el año 1882.

Fue el primer edificio construido en Barcelona con la finalidad de ser un museo público, por lo que tiene un carácter histórico entre los museos de la ciudad. [6, 23, 24, 25, 29, 36, 45, 52, 75, 77, 79, 83, 109, 112]

2 Maqueta del Museo de Geología (Museu Martorell)

Realizada con ocasión de un proyecto de remodelación del edificio el año 1986. Al igual que otros proyectos anteriores y posteriores, éste no se llevó a cabo.

Arquitecto, Josep M. Gorgas i Vives
Maquetista, Mar Moreu i Hostench
Escala 1/100

3

4

3 Estàtua de Jaume Salvador

Estàtua sedent de Jaume Salvador esculpida en marbre blanc l'any 1882 per Eduard Batiste Alentorn (1856–1920). Aquesta estàtua, juntament amb la de Félix de Azara, són les millors obres de l'escultor.

Jaume Salvador (1649–1740), el membre més conegut de la família Salvador, va ser un prestigiós botànic i farmacèutic. Va crear un important jardí botànic a la seva finca de Sant Joan Despí (Baix Llobregat) i un museu de ciències naturals particular, que actualment es conserva al nou Institut Botànic de Barcelona, situat al parc de Montjuïc. [1, 37, 68]

Darrere de l'estàtua, la làpida de marbre porta gravada la següent inscripció:

"EL EXMO. AYUNTAMIENTO CONSTITUCIONAL DE ESTA CIUDAD DESEANDO RENDIR UN PÚBLICO TESTIMONIO DE GRATITUD AL INSIGNE PATRICIO D. FRANCISCO MARTORELL Y PEÑA POR HABER LEGADO Á BARCELONA TODAS SUS COLECCIONES DE ARQUEOLOGÍA É HISTORIA NATURAL Y, ADEMÁS DE OTRAS DÁDIVAS, FUNDADO UN PREMIO QUINQUENAL PARA LA MEJOR OBRA DE ARQUEOLOGÍA ESPAÑOLA, ACORDÓ EN SESIÓN PÚBLICA DE 16 DE AGOSTO DE 1882, DAR Á ESTE MUSEO EL NOMBRE DE MUSEO MARTORELL"
[27, 109]

4 Estàtua de Félix de Azara

Estàtua sedent de Félix de Azara esculpida en marbre blanc l'any 1882 per Eduard Batiste Alentorn (1856–1920). Aquesta estàtua, juntament amb la de Jaume Salvador, són les millors obres de l'escultor.

Félix de Azara (1746–1821) va ser enginyer militar i un extraordinari naturalista que va deixar importants obres escrites sobre fauna, flora i cartografia, especialment d'Amèrica del Sud. Charles Darwin va quedar impressionat per les seves observacions sobre la selecció natural i les mutacions. [10]

Darrere de l'estàtua, la làpida de marbre porta gravada la següent inscripció:

"EN 25 DE SETIEMBRE DE 1882
REINANDO S. M. D. ALFONSO XII (Q. D. G.)
Y SIENDO ALCALDE CONSTITUCIONAL DE ESTA CIUDAD EL EXMO. SOR.
D. FRANCISCO DE P. RIUS Y TAULET
SE INAUGURÓ ESTE MUSEO DE
ARQUEOLOGÍA É HISTORIA NATURAL"
[27, 109]

3 Estatua de Jaume Salvador

Estatua sedente de Jaume Salvador esculpida en mármol blanco el año 1882 por Eduard Batiste Alentorn (1856–1920). Esta estatua, junto con la de Félix de Azara, son las mejores obras del escultor.

Jaume Salvador (1649–1740), el miembro más conocido de la familia Salvador, fue un prestigioso botánico y farmacéutico. Creó un importante jardín botánico en su finca de Sant Joan Despí (Barcelona) y un museo de ciencias naturales particular, que actualmente se conserva en el nuevo Instituto Botánico de Barcelona, situado en el parque de Montjuïc. [1, 37, 68]

Detrás de la estatua, la lápida de mármol lleva grabada la siguiente inscripción:

"EL EXMO. AYUNTAMIENTO CONSTITUCIONAL DE ESTA CIUDAD DESEANDO RENDIR UN PÚBLICO TESTIMONIO DE GRATITUD AL INSIGNE PATRICIO D. FRANCISCO MARTORELL Y PEÑA POR HABER LEGADO Á BARCELONA TODAS SUS COLECCIONES DE ARQUEOLOGÍA É HISTORIA NATURAL Y, ADEMÁS DE OTRAS DÁDIVAS, FUNDADO UN PREMIO QUINQUENAL PARA LA MEJOR OBRA DE ARQUEOLOGÍA ESPAÑOLA, ACORDÓ EN SESIÓN PÚBLICA DE 16 DE AGOSTO DE 1882, DAR Á ESTE MUSEO EL NOMBRE DE MUSEO MARTORELL"
[27, 109]

4 Estatua de Félix de Azara

Estatua sedente de Félix de Azara esculpida en mármol blanco el año 1882 por Eduard Batiste Alentorn (1856–1920). Esta estatua, junto con la de Jaume Salvador, son las mejores obras del escultor.

Félix de Azara (1746–1821) fue ingeniero militar y un extraordinario naturalista que dejó importantes obras escritas sobre fauna, flora y cartografía, especialmente de América del Sur. Charles Darwin quedó impresionado por sus observaciones sobre la selección natural y las mutaciones. [10]

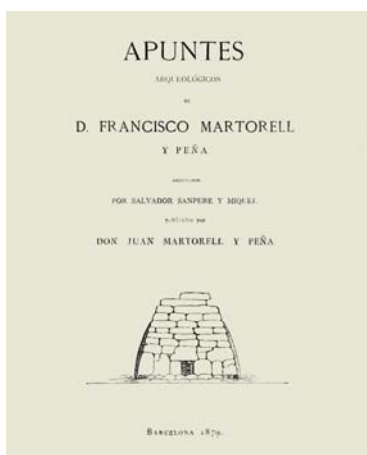
Detrás de la estatua, la lápida de mármol lleva grabada la siguiente inscripción:

"EN 25 DE SETIEMBRE DE 1882
REINANDO S. M. D. ALFONSO XII (Q. D. G.)
Y SIENDO ALCALDE CONSTITUCIONAL DE ESTA CIUDAD EL EXMO. SOR.
D. FRANCISCO DE P. RIUS Y TAULET
SE INAUGURÓ ESTE MUSEO DE
ARQUEOLOGÍA É HISTORIA NATURAL"
[27, 109]

5

6

5 Retrat a l'oli de Francesc Martorell i Peña (1822-1878) pintat per Mateu Balasch i Mateu (1870-1936) l'any 1904

Mida 175 x 135 cm

Fons patrimonial del Museu Martorell.

Aquest retrat va ser pintat per encàrrec, tenint com a model una fotografia de Francesc Martorell. Va formar part d'una efímera "Galería de Retratos de Bienhechores de la Enseñanza" inaugurada l'any 1904 al Palau de Belles Arts, edifici enderrocat l'any 1942. [119]

5 Retrato al óleo de Francesc Martorell i Peña (1822-1878) pintado por Mateu Balasch i Mateu (1870-1936) el año 1904

Medida 175 x 135 cm

Fondo patrimonial del Museo Martorell.

Este retrato fue pintado por encargo, teniendo como modelo una fotografía de Francesc Martorell. Formó parte de una efímera "Galería de Retratos de Bienhechores de la Enseñanza" inaugurada el año 1904 en el Palacio de Bellas Artes, edificio demolido el año 1942. [119]

6 Apuntes arqueológicos de D. Francisco Martorell y Peña ordenados por Salvador Sanpere y Miquel; publicado por Juan Martorell y Peña, Barcelona, 1879

El llibre també conté diferents escrits dedicats a Martorell obra d'intel·lectuals i científics de l'època com ara Artur Bofill, Àngel Guimerà, Antonio Aulestia, Melcior de Palau, entre d'altres. [109]

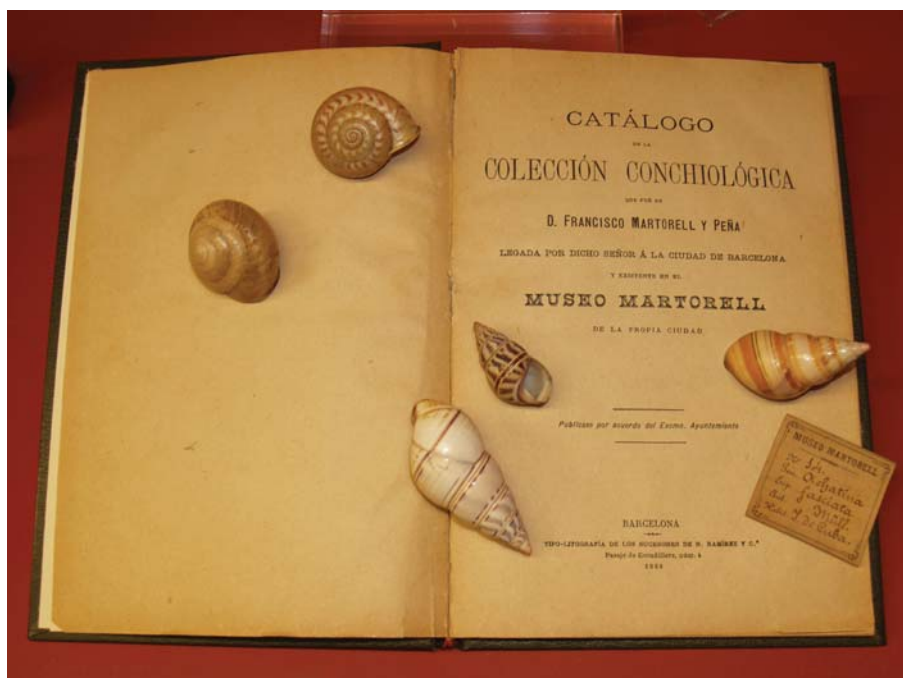
6 Apuntes arqueológicos de D. Francisco Martorell y Peña ordenados por Salvador Sanpere y Miquel; publicado por Juan Martorell y Peña, Barcelona, 1879

El libro también contiene diferentes escritos dedicados a Martorell debidos a intelectuales y científicos de la época como, por ejemplo, Artur Bofill, Àngel Guimerà, Antonio Aulestia, Melcior de Palau, entre otros. [109]

7

8

Les col·leccions originals del Museu Martorell

Francesc Martorell i Peña va pertànyer a una família de mariners i comerciants originària de Calella. El seu estatus social li va permetre dedicar-se a les ciències naturals i a l'arqueologia. Dins d'aquesta branca, va mostrar especial interès pels monuments megalítics i va fer interessants observacions a Mallorca, Menorca i Sardenya. Els seus apunts inèdits van ser recopilats per Salvador Sanpere i Miquel i publicats pel seu germà Joan en un llibre homenatge, l'any 1879.

El seu llegat va ser l'origen del Museu Martorell, que va constituir per a Barcelona un element de cultura del qual estava mancada fins aleshores. [109]

Las colecciones originales del Museo Martorell

Francesc Martorell i Peña perteneció a una familia de marineros y comerciantes originaria de Calella. Su estatus social le permitió dedicarse a las ciencias naturales y a la arqueología. Dentro de esta rama, mostró especial interés por los monumentos megalíticos efectuando interesantes observaciones en Mallorca, Menorca y Cerdeña. Sus apuntes inéditos fueron recopilados por Salvador Sanpere i Miquel y publicados por su hermano Joan en un libro homenaje, el año 1879.

Su legado dio origen al Museo Martorell, que constituyó para Barcelona un elemento de cultura del que carecía hasta entonces. [109]

7 La col·lecció malacològica

Mostra d'uns quants exemplars de la col·lecció de malacologia. Aquesta era, per a la seva època, molt completa i va ser objecte de classificació sistemàtica. Actualment es troba a l'Edifici de Zoologia del Museu de Ciències Naturals de la Ciutadella. [41]

7 La colección malacológica

Muestra de unos cuantos ejemplares de la colección de malacología. Ésta era, para su época, muy completa y fue objeto de clasificación sistemática. Actualmente se encuentra en el Edificio de Zoología del Museo de Ciencias Naturales de la Ciutadella. [41]

8 Catàleg de malacologia

Catàleg de la col·lecció malacològica publicat l'any 1888, deu anys després de la mort de Francesc Martorell. [41, 109]

8 Catálogo de malacología

Catálogo de la colección malacológica publicado en 1888, diez años después de la muerte de Francesc Martorell. [41, 109]

9 La col·lecció de numismàtica

En morir Francesc Martorell, la col·lecció de numismàtica contenia 1.600 monedes de totes les sèries hispàniques, des de l'antiguitat fins al segle XIX, 120 monedes de Portugal i 70 medalles. Aquesta col·lecció s'anava ampliant i quan es va crear el Gabinet Numismàtic el llegat Martorell ja tenia unes 3.000 monedes. [39, 109]

Selecció de monedes: col·lecció Martorell (Gabinet Numismàtic del Museu Nacional d'Art de Catalunya–MNAC/GNC)

01- Unitat de Kese, segona meitat del segle II aC
Bronze, 12,50 g, 25 mm
MNAC/GNC 111442

02- Unitat de Gades, primera meitat del segle II aC
Bronze, 9,89 g, 25 mm
MNAC/GNC 109385

03- Jaume I, diner de Barcelona, 1271-1276
Billó, 1,15 g, 18 mm
MNAC/GNC 100007

04- Ferran II, croat de Barcelona, 1493-1516
Plata, 2,72 g, 24 mm
MNAC/GNC 100018

05- Principat de Catalunya, cinc rals de Girona, 1641
Plata, 11,77 g, 28 mm
MNAC/GNC 100038

06- Arxiduc Carles, dos rals de Barcelona, 1709
Plata, 4,82 g, 27 mm
MNAC/GNC 100275

07- Dominació francesa, quatre quartos de Barcelona, 1812
Coure, 8,07 g, 27 mm
MNAC/GNC 101620

08- Senyal de Tarragona, segle XVII
Bronze, 6,70 g, 25 mm
MNAC/GNC 101609

09- Joana i Carles, ral de Saragossa, 1520
Plata, 3,20 g, 26 mm
MNAC/GNC 100104

10- Martí I (1396-1410), ral de plata de Mallorca
Plata, 3,24 g, 25 mm
MNAC/GNC 100114

9 La colección de numismática

Al morir Francesc Martorell, la colección de numismática contenía 1.600 monedas de todas las series hispánicas, desde la antigüedad hasta el siglo XIX, 120 monedas de Portugal y 70 medallas. Esta colección se iba ampliando y al crearse el Gabinete Numismático el legado Martorell ya contaba con unas 3.000 monedas. [39, 109]

11- Felip V, treseta de València, 1710
Coure, 3,36 g, 21 mm
MNAC/GNC 101558

12- Ferran II (1479-1516), ral de Pamplona
Plata, 2,66 g, 25 mm
MNAC/GNC 100115

13- Carles II, tarí de Nàpols, 1689
Plata, 4,97 g, 25 mm
MNAC/GNC 100176

14- Reis Catòlics (1474-1504), dos rals de Granada
Plata, 6,77 g, 30 mm
MNAC/GNC 100220

15- Ferran VII, quatre rals de Mèxic, 1809
Plata, 13,05 g, 33 mm
MNAC/GNC 100659

16- Govern Provisional, dues pessetes de Madrid, 1870
Plata, 9,88 g, 27 mm
MNAC/GNC 111408

17- Felip IV, escalí de Brabant (Anvers), 1630
Plata, 5,03 g, 30 mm
MNAC/GNC 100186

18- Manuel I (1495-1521), tostão de Lisboa
Plata, 7,65 g, 26 mm
MNAC/GNC 100000

19- Anònim. Proclamació de Ferran VI a Sevilla, 1746
Bronze, 33 mm
MNAC/GNC 111407

20- Jeton dels Països Baixos commemoratiu de l'èxit del duc de Parma, 1584
Bronze, 4,68 g, 27 mm
MNAC/GNC 111406

Selección de monedas: colección Martorell (Gabinete Numismático del Museu Nacional d'Art de Catalunya–MNAC/GNC)

01- Unidad de Kese, segunda mitad del siglo II aC
Bronce, 12,50 g, 25 mm
MNAC/GNC 111442

02- Unidad de Gades, primera mitad del siglo II aC
Bronce, 9,89 g, 25 mm
MNAC/GNC 109385

03- Jaime I, dinero de Barcelona, 1271-1276
Vellón, 1,15 g, 18 mm
MNAC/GNC 100007

04- Fernando II, croat de Barcelona, 1493-1516
Plata, 2,72 g, 24 mm
MNAC/GNC 100018

05- Principado de Cataluña, cinco reales de Girona, 1641
Plata, 11,77 g, 28 mm
MNAC/GNC 100038

06- Archiduque Carlos, dos reales de Barcelona, 1709
Plata, 4,82 g, 27 mm
MNAC/GNC 100275

07- Dominación francesa, cuatro cuartos de Barcelona, 1812
Cobre, 8,07 g, 27 mm
MNAC/GNC 101620

08- Señal de Tarragona, siglo XVII
Bronce, 6,70 g, 25 mm
MNAC/GNC 101609

09- Juana y Carlos, real de Zaragoza, 1520
Plata, 3,20 g, 26 mm
MNAC/GNC 100104

10- Martín I (1396-1410), real de plata de Mallorca
Plata, 3,24 g, 25 mm
MNAC/GNC 100114

11- Felipe V, treseta de Valencia, 1710
Cobre, 3,36 g, 21 mm
MNAC/GNC 101558

12- Fernando II (1479-1516), real de Pamplona
Plata, 2,66 g, 25 mm
MNAC/GNC 100115

13- Carlos II, tarín de Nápoles, 1689
Plata, 4,97 g, 25 mm
MNAC/GNC 100176

14- Reyes Católicos (1474-1504), dos reales de Granada
Plata, 6,77 g, 30 mm
MNAC/GNC 100220

15- Fernando VII, cuatro reales de Méjico, 1809
Plata, 13,05 g, 33 mm
MNAC/GNC 100659

16- Gobierno Provisional, dos pesetas de Madrid, 1870
Plata, 9,88 g, 27 mm
MNAC/GNC 111408

17- Felipe IV, escalín de Brabante (Amberes), 1630
Plata, 5,03 g, 30 mm
MNAC/GNC 100186

18- Manuel I (1495-1521), tostão de Lisboa
Plata, 7,65 g, 26 mm
MNAC/GNC 100000

19- Anónimo. Proclamación de Fernando VI en Sevilla, 1746
Bronce, 33 mm
MNAC/GNC 111407

20- Jeton del los Países Bajos conmemorativo del éxito del duque de Parma, 1584
Bronce, 4,68 g, 27 mm
MNAC/GNC 111406

10

11

Instruments musicals

El 3 de març de 1884, el director del Museu, Manuel Martorell, aconsella l'adquisició per a les col·leccions arqueològiques de dos orgues propietat de Rosendo Sitjas. Aquests instruments són els primers que van formar la col·lecció eufònica municipal, actualment Museu de la Música, on es troben dipositats per ser exposats a l'Auditori, el seu nou emplaçament. [36]

10 Orgue positiu

Núm. 899MM, Museu de la Música, Barcelona
Construït entre 1700 i 1725. La tradició diu que procedeix de l'antic convent de Santa Caterina de Barcelona. [36]

11 Orgue saltiri

Núm. 906MM, Museu de la Música, Barcelona
Construït per Josep Pujol (segle XVII). [36]

Instrumentos musicales

El 3 de marzo de 1884, el director del Museo, Manuel Martorell, aconseja la adquisición para las colecciones arqueológicas de dos órganos propiedad de Rosendo Sitjas. Estos instrumentos son los primeros que formaron la colección eufónica municipal, actualmente Museo de la Música, donde se encuentran depositados para ser expuestos en el Auditorio, su nuevo emplazamiento. [36]

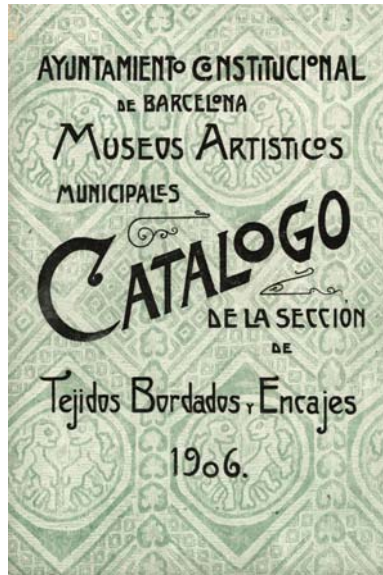
10 Órgano positivo

Nº 899MM, Museo de la Música, Barcelona
Construido entre 1700 y 1725. La tradición dice que procede del antiguo convento de Santa Caterina de Barcelona. [36]

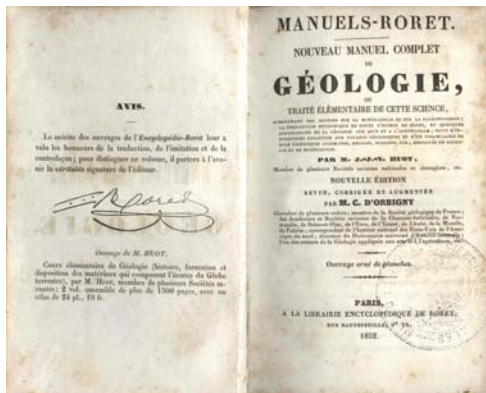
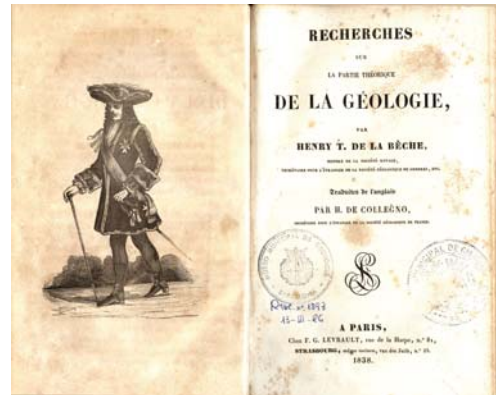
11 Órgano salterio

Nº 906MM, Museo de la Música, Barcelona
Construido por Josep Pujol (siglo XVII). [36]

12

13

12 Catàleg de la col·lecció de teixits del Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic (Barcelona, 1906)

En aquest catàleg es fa constar que la col·lecció de teixits d'aquell museu havia estat adquirida entre els anys 1883 i 1887 amb consignació del llegat Martorell "per fomentar el patrimoni de les col·leccions arqueològiques". [11]

12 Catálogo de la colección de tejidos del Museo de Arte Decorativo y Arqueológico (Barcelona, 1906)

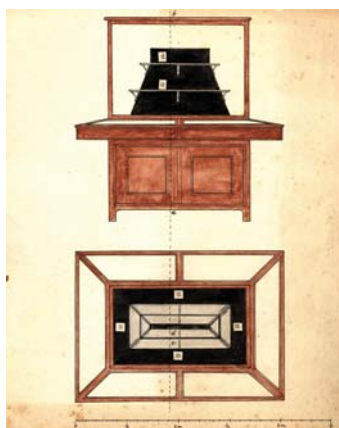
En este catálogo se hace constar que la colección de tejidos de aquel museo había sido adquirida con consignación del legado Martorell "para fomentar el patrimonio de las colecciones arqueológicas". [11]

13 Exlibris de Francesc Martorell i Peña i selecció d'alguns llibres de la biblioteca Martorell i Peña

Els llibres corresponen a temàtica geològica. Van ser publicats els anys 1838, 1852 i 1856. Es poden consultar a la Biblioteca del Museu de Ciències Naturals de la Ciutadella.

13 Ex libris de Francesc Martorell i Peña y selección de algunos libros de la biblioteca Martorell i Peña

Los libros corresponden a temática geológica. Fueron publicados en los años 1838, 1852 y 1856. Se pueden consultar en la Biblioteca del Museo de Ciencias Naturales de la Ciutadella.

14

14 Col·lecció de roques salines de Cardona

Vitrina històrica construïda especialment el 1921 per exposar la col·lecció de roques salines de Cardona, donatiu de la duquessa vídua de Medinaceli, juntament amb el donatiu posterior de Miquel Elías Marchal. El registre de la primera col·lecció és el número 1 del llibre de mineralogia, amb data 9 de febrer de 1883.

Es van encarregar del disseny i muntatge Francesc Pardillo i Jaume Marcet, segons el dibuix original adjunt.

La vitrina ha estat restaurada l'any 2003, així com els exemplars exposats, per l'equip de conservació del Parc Cultural de la Muntanya de Sal, gràcies a un conveni de col·laboració amb l'Ajuntament de Cardona. [79]

14 Colección de rocas salinas de Cardona

Vitrina histórica construida especialmente en 1921 para exponer la colección de rocas salinas de Cardona, donativo de la duquesa viuda de Medinaceli, junto con el donativo posterior de Miquel Elías Marchal. El registro de la primera colección es el número 1 del libro de mineralogia, con fecha 9 de febrero de 1883.

Se encargaron del diseño y montaje Francesc Pardillo y Jaume Marcet, según el dibujo original adjunto.

La vitrina ha sido restaurada en el año 2003, así como los ejemplares expuestos, por el equipo de conservación del Parque Cultural de la Montaña de Sal, gracias a un convenio de colaboración con el Ayuntamiento de Cardona. [79]

15

15 La Muntanya de Sal de Cardona

És un fenomen geològic extraordinari, explotat per l'home des del Neolític. Ha estat objecte de nombrosos estudis geològics, mineralògics i econòmics. Les fotografies, de l'arxiu del Museu, mostren el paisatge i les explotacions mineres de la fi del segle XIX i el principi del segle XX.

Les roques salines de Cardona van ser explotades a cel obert fins a l'any 1900 quan, per interessos econòmics derivats del descobriment de sals potàssiques, es van començar a explotar subterràniament mitjançant pous i galeries.

El 1990 es va tancar l'explotació subterrània, quan s'havia assolit una profunditat de 1.308 metres —era la més profunda d'Espanya— i se n'havien extret més de 37 milions de tones de mineral. [98]

Arribats al segle XXI, en què la mineria a Catalunya ja no és rendible, es deixen d'explotar moltes zones mineres i Cardona esdevé el Parc Cultural de la Muntanya de Sal.

Les fotografies van ser realitzades per Lluís Marià Vidal a finals del segle XIX (Arxiu Fotogràfic del Museu de Ciències Naturals de la Ciutadella). [78, 161]

15 La Montaña de Sal de Cardona

Es un fenómeno geológico extraordinario, explotado por el hombre desde el Neolítico. Ha sido objeto de numerosos estudios geológicos, mineralógicos y económicos. Las fotografías, del archivo del Museo, muestran el paisaje y las explotaciones mineras de finales del siglo XIX y principios del siglo XX.

Las rocas salinas de Cardona fueron explotadas a cielo abierto hasta el año 1900 cuando, por intereses económicos derivados del descubrimiento de sales potásicas, se empezaron a explotar subterráneamente mediante pozos y galerías.

En 1990 se cerró la explotación subterránea, cuando se había alcanzado una profundidad de 1.308 metros —era la más profunda de España— y se habían extraído más de 37 millones de toneladas de mineral. [98]

Llegados al siglo XXI, en que la minería en Cataluña ya no es rentable, se dejaron de explotar muchas zonas mineras y Cardona se convierte en el Parque Cultural de la Montaña de Sal.

Las fotografías fueron realizadas por Lluís Marià Vidal a finales del siglo XIX (Archivo Fotográfico del Museo de Ciencias Naturales de la Ciutadella). [78, 161]

16

17

18

16 *Campanile giganteum* (Lamarck)

Eocè mitjà. Conca de París (França). Núm. 38898
Mida 500 x 170 mm aprox.

Exemplar de gasteròpode gegant propi d'un mar d'aigües càlides. Formava part de la col·lecció Baron, [83] comprada per l'Ajuntament de Barcelona l'any 1891. Durant dècades, aquesta col·lecció va ser utilitzada pels geòlegs catalans com a material de comparació per a la determinació dels fòssils. [90]

16 *Campanile giganteum* (Lamarck)

Eoceno medio. Cuenca de París (Francia). N° 38898
Medida 500 x 170 mm aprox.

Ejemplar de gasterópodo gigante propio de un mar de aguas cálidas. Formaba parte de la colección Baron, [83] adquirida por el Ayuntamiento de Barcelona el año 1891. Durante décadas, esta colección fue utilizada por los geólogos catalanes como material de comparación para la determinación de los fósiles. [90]

17 *Oftalmosaurus* sp.

Lias. Lyme Regis (Anglaterra). Núm. 38899
Longitud 61 cm

Crani i maxil·lars complets d'un ictiosaure caracteritzat pels grans ulls. Procedeix del conegut jaciment de Lyme Regis (Anglaterra). Forma part de la col·lecció Baron, [83] adquirida pel Museu l'any 1891. [90, 93]

17 *Oftalmosaurus* sp.

Lias. Lyme Regis (Inglaterra). N° 38899
Longitud 61 cm

Cráneo y maxilares completos de un ictiosaurio caracterizado por sus grandes ojos. Procede del conocido yacimiento de Lyme Regis (Inglaterra). Forma parte de la colección Baron, [83] adquirida por el Museo el año 1891. [90, 93]

18 *Ursus spelaeus* Blumenbach.

Pleistocè superior–Holocè. Grotte de la Baume, Echenoz-la-Méline, Haute-Saône (França). Núm. 38900
Longitud 44 cm aprox.

Crani d'un ós de les cavernes. L'ós va ser un animal totèmic molt abundant a Europa, caçat per l'home fins que es va extingir. Aquest exemplar procedeix de la col·lecció Baron (1891). [74]

18 *Ursus spelaeus* Blumenbach.

Pleistoceno superior–Holoceno. Grotte de la Baume, Echenoz-la-Méline, Haute-Saône (Francia). N° 38900
Longitud 44 cm aprox.

Cráneo de un oso de las cavernas. El oso fue un animal totémico muy abundante en Europa, cazado por el hombre hasta su extinción. Nuestro ejemplar procede de la colección Baron (1891). [74]

19

20

21

19 Jaciment del quaternari del parc Güell (Gràcia, Barcelona)

Descobert l'any 1902 i excavat per Norbert Font i Sagué, va donar gran quantitat de vertebrats fòssils, alguns dels quals estan exposats a la sala de Paleontologia. Hi destaquen les tortugues, que han estat objecte de diferents estudis des del clàssic de Jaume Almera i Artur Bofill l'any 1903. [8, 83]

Fotografia d'un exemplar de *Testudo hermanni lunellensis* Almera i Bofill, 1903. [83, 113]
Núm 6101. Longitud 13 cm aprox.

19 Yacimiento del cuaternario del parque Güell (Barcelona)

Descubierto el año 1902 y excavado por Norbert Font i Sagué, proporcionó gran cantidad de vertebrados fósiles, algunos de los cuales están expuestos en la sala de Paleontología. Destacan las tortugas, que han sido objeto de diferentes estudios desde el clásico de Jaume Almera y Artur Bofill en el año 1903. [8, 83]

Fotografía de un ejemplar de *Testudo hermanni lunellensis* Almera y Bofill, 1903. [83, 113]
Nº 6101. Longitud 13 cm aprox.

20 Reproduccions en vidre de diamants cèlebres

Núm. 2/14460

Mida de la reproducció del Gran Mogol (centre superior de la imatge) com a referència 4,08 x 4,08 x 3,47 cm
És una de les primeres donacions d'un particular, Rafaela Torrens de Samá. Va ser registrada amb el número 2 en el llibre de mineralogia, el 9 de febrer de l'any 1883. Es tracta d'un estoig amb 15 talles de vidre que imiten els principals diamants coneguts arreu del món. Aquest conjunt té un interès històric. [47]

20 Reproducciones en cristal de diamantes célebres

Nº 2/14460

Medida de la reproducción del Gran Mogol (centro superior de la imagen) como referencia 4,08 x 4,08 x 3,47 cm
Es una de las primeras donaciones de un particular, Rafaela Torrens de Samá. Fue registrada con el número 2 en el libro de mineralogía, el 9 de febrero del año 1883. Se trata de un estuche con 15 tallas de vidrio que imitan los principales diamantes conocidos en todo el mundo. Este conjunto tiene interés histórico. [47]

21 Sofre natiu

Balsas de Gador (Almería). Núm. 47

Mida 20 x 22 cm

Exemplar massiu. Mostra minera procedent de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888. En clausurar-se aquesta, les mostres exposades es van dipositar al Museu d'Història Natural del parc de la Ciutadella (Museu Martorell). És un dels primers exemplars mineralògics registrats (31.7.1889). [28]

21 Azufre nativo

Balsas de Gador (Almería). Nº 47

Medida 20 x 22 cm

Ejemplar masivo. Muestra minera procedente de la Exposición Universal de Barcelona de 1888. Al clausurarse ésta, las muestras expuestas se depositaron en el Museo de Historia Natural del parque de la Ciutadella (Museo Martorell). Es uno de los primeros ejemplares mineralógicos registrados (31.7.1889). [28]